

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“



ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра „История на Византия и балканските народи“

Автореферат на дисертационен труд

**Далмация във венецианско - руските отношения през XVIII век**

За присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ в  
област на висше образование 2. Хуманитарни науки,  
професионално направление 2.2 „История и археология“

Ивета Драгомирова Косева

докторантура: редовна

Научен ръководител: проф. дин Иван Христов Първев

София

2023 г.

## Съдържание

I.	Обща характеристика на дисертационния труд .....	2
1.	Исторически контекст.....	2
2.	Актуалност на темата и историографски обзор. ....	7
3.	Цели, акценти и методология на изследването .....	9
II.	Съдържание на дисертационния труд.....	12
1.	Част първа.....	12
2.	Част втора .....	14
3.	Част трета.....	15
III.	Приноси на дисертационния труд .....	17
	Използвана литература.....	19

# I. Обща характеристика на дисертационния труд

## 1. Исторически контекст

Традицията във венецианско-руските отношения<sup>1</sup>, водеща своето начало от последната четвърт на XV век и естествено обусловена от наличието на общ враг – Османската империя, повелява към началото на XVIII век Русия и Венеция да гледат една на друга преди всичко като на потенциални съюзници в случай на нов конфликт с Високата порта. След период на интензивни контакти в края на XVII век, първите години на осемнадесетото столетие са свързани с известен застои в руско-венецианското общуване в резултат от ангажирането на Русия на север и желанието на Петър I да запази добри отношения със султана. Очаквано през второто десетилетие на XVIII век настъпва оживление в двустранното общуване между Венеция и Русия, продиктувано от новите конфликти с мюсюлманския враг, но и от засиления взаимен търговски интерес, достигнал своя пик в годините на войната на Венеция срещу Османската империя от 1714 - 1718 година.

Договорът от Пожаревац през 1718 г. се оказва водораздел в развитието на Венеция. В приоритет за нея се превръща сигурността, което изисква запазването на неутралитет на международната сцена и установяването на добри отношения с Високата порта. Ограничените възможности за външни инициативи на фона на засилващия се хабсбургски политически и икономически натиск поражда дебати сред венецианските управленски кръгове за генералната посока, в която трябва да поеме Серенисимата оттук нататък. Постепенно част от венецианския патрициат бива завладян от идеята за самостоятелен път и борба за възвръщане на позициите на Венеция в традиционната сфера

---

<sup>1</sup> За обзор на венецианско-руските отношения през XV и XVIII век с фокус върху ролята на наследството на Византия и преди всичко на православието като фактор в по-ранния период от общуването между двете страни – Вж.: **Giraud**, Gianfranco. *Venezia e la Russia, 1472-1797: trionfi e tramonti a confronto*. In: *Volti dell'Impero Russo. Da Ivan il Terribile a Nicola I*. Milano, 1991, pp. 53—62. За ролята на културното и духовно наследство на Византия в развитието на Венеция и връзките ѝ с православния свят в периода от края на XI до края на XVIII век. – Вж.: **McNeill**, William. *Venice: the hinge of Europe, 1081- 1797*. Chicago, 1974

на интересите ѝ, а именно морската търговия в Леванта. Подобна амбиция минава през задължително запазване на инициативата в региона на Адриатика, където Далмация като най-голямо и най-важно отвъдморско владение се озовава в центъра на управленските планове за възстановяване на загубените позиции и слава.

В резултат от териториалните промени през 1699 и 1718 г. Далмация е увеличила четирикратно своята площ, което налага извършването на спешни реформи в провинцията. Те обаче биват отложени поради сложната политическа обстановка в Европа от първите десетилетия на XVIII век и Далмация постепенно изпада в социално-икономическа криза. Незавидното положение в новопридобитите територии се превръща в една от водещите теми в политическия дневен ред на Венеция след речта на републиканския историк и бъдещ дож Марко Фоскарини пред Големия съвет през 1747 г. Това се оказва повратен момент в развитието на Венецианска Далмация и тя трайно е поставена в центъра на венецианските планове за възвръщане на загубените позиции в Адриатика. В процеса на тяхното осъществяване, който с различна интензивност продължава до самия край на венецианското управление, властта се сблъсква с множество проблеми именно в своите нови и най-нови владения, населявани предимно от т.нар. морлаци<sup>2</sup>. Това славянско, най-често православно, население от планинските гранични райони, отличаващо се със специфичен бит, култура и навици,

---

<sup>2</sup> Думата *Morlacchi* (морлаци) е венецианският вариант за влахи, а произхождащите от нея топоними *Morlaccha* и *Morlacchia* се използват от венецианските картографи от началото на XVI в. за обозначаване едновременно на планината Велебит и на прилежащия граничен регион. Постепенно названието *morlacchi* се разпростира върху цялото население по далматинската венецианска граница. - **Fürst-Bjelis**, Borna. Cartographic perceptions of the Triplex confinium and state power interest at the beginning of the 18<sup>th</sup> century. - In: **Roksandić**, Drago, **Štefanac**, Nataša (ed.) *Constructing border societies on the Triplex confinium* (online). Budapest, 2000, p. 214 По време на Кандийската война с етнонима „морлаци“ във венецианските документи се обозначава новоприсъединеното християнско население в Далмация, било то католическо или православно, дошло от границите с Хабсбургите или с османците. - **Mayhew**, Tea. *Dalmatia between Ottoman and Venetian rule. Contado di Zara 1645-1718*. Roma, 2008, p. 200. През XVIII век с „морлаци“ венецианците обозначават православно население в Далмация, което още е наричано и „сърби от гръцкия обред“.

представява сериозно предизвикателство за провинциалната администрация на Републиката.

Към средата на 50-те години на XVIII век като сериозен проблем за венецианската власт се очертават връзките на далматинските православни свещеници с Русия. Дейността им създава условия за разпространение на чуждо религиозно и политическо влияние и води до отчуждаване на населението от венецианската държава. Постепенно Русия се очертава като водещ политически и религиозен фактор за православните поданици във венецианската двойна провинция<sup>3</sup>, което в определени моменти би могло да постави под въпрос юрисдикцията и суверенитета на Венеция там. С появата на руската експанзия на Балканите възникват условия и за пряко въздействие върху балканските православни християни. Постепенно Черна гора, изцяло попаднала под руското религиозно и политическо влияние, се превръща в ключов фактор за появата на центробежни сили в албанско-черногорските територии под венецианска власт.

Междувременно руската политическа и религиозна пропаганда в Далмация, достигнала своеобразен връх по време на войната от 1768-1774 година, довежда до това, че много далматински поданици на Републиката преминават на руска служба и се превръщат в основен инструмент за влияние сред православните поданици на Венеция. Това създава грижи на провинциалната власт и в немалка степен формира венецианското отношение спрямо Русия.

В същото време триумфът над Османската империя през 1774 г. превръща Русия във водещ политически фактор в Югоизточна Европа.

---

<sup>3</sup> По време на Първата морейска война Венеция отвоюва от османците част от загубените през XVI в. територии на юг от република Дубровник, в областта на Бока Которска, включващи Херцег Нови и Рисан. Това води до възстановяването, макар и в ограничен вид, на т.нар. Венецианска Албания („*Albania véneta*“), която през 1687 г. официално е обособена като единица в рамките на провинция Далмация. Тези промени са отразени в наименованието на службата на управителя на провинцията и от този момент той започва да се нарича генерал-губернатор на Далмация и Албания. В организационно отношение двете части на тази по същество двойна провинция се възприемат като неделимо цяло.

Това кара част от венецианската управленска класа да обмисли сериозно възможността за дистанциране от силното политическо влияние на Виена, като за целта се задълбочат контактите с Петербург. Тази идея, появила се още в средата на XVIII век, се оказва обаче трудно осъществима, защото няма как да се съчетае с политиката на неутралитет в европейско-османските отношения, към която Републиката стриктно се придържа след 1718 г. В същото време икономическите интереси на Републиката диктуват тя да търси нови пазари за своите стоки и към началото на 60-те години на XVIII век участието в черноморската търговия се превръща в основна цел за венецианското правителство, а Русия – в най-желан търговски партньор за Серенисимата.

Във външнополитическо отношение водещо съображение за Синьорията си остава страхът от Високата порта и то особено по отношение на Венецианска Далмация. Именно с тази своя откъсната провинция Серенисимата до голяма степен свързва надеждите си за укрепване на републиканската икономика и за възстановяване на позициите си в региона на Адриатика. В този смисъл последователните опити на Русия да придаде политическо значение на бъдещия търговски договор кара Републиката неизменно да отклонява руските предложения за споразумение през 60-те и 70-те години на XVIII век.

В началото на 80-те години в руската императорска канцелария възниква т.нар. „Гръцки проект“, подкрепен впоследствие и от австрийския император Йосиф II, според който част от териториите на Венецианска Далмация се очаква да бъдат отнети от Републиката и присъединени към една бъдеща Гръцка империя на Балканите, оглавявана от внука на руската императрица Екатерина II. Според тогавашния венециански байло в Константинопол Андреа Мемо евентуално присъединяване към новата християнска антиосманска коалиция би дало възможност на Венеция не само да запази непокътнати своите владения в Далмация, но и да присъедини нови територии в същия регион. На 26 февруари 1782 г., в последователни

доклади в края на своята служба в османската столица, той запознава своето правителство с плановете на Петербург и Виена за бъдещето на османските балкански територии след евентуална окончателна победа над султана. В тези доклади Мемо горещо призовава и към по-категорични действия по посока обвързване с Русия, чрез което Венеция да гарантира териториалната си цялост и своите интереси при бъдеща война срещу Портата.<sup>4</sup> Вероятно именно във връзка с тази външнополитическа перспектива венецианското правителство взема решение през месец май 1782 г., след десетилетия отлагане, да установи официални дипломатически отношения с Русия, за което говори и фактът, че търговският договор между Венеция и Русия е сключен чак през 1796 г.<sup>5</sup>

...С избухването през август 1787 г. на поредния руско-османски конфликт пред Венеция се открива възможност да материализира идеята на Андреа Мемо за активна роля в общохристиянско начинание срещу Портата. В Петербург венецианският посланик деликатно е запознат с желанието на руската императрица Републиката да подпомогне в някаква степен християнските сили конфликта. Към този призив се присъединява и австрийският посланик в руската столица, който уверява своя венециански колега, че в създалата се ситуация трите християнски страни имат общ интерес. В крайна сметка обаче Републиката решава да запази неутралитет във въоръжения конфликт.

Междувременно външнополитическата обстановка коренно се променя след избухването на Френската революция през 1789 г. Самата Венеция, която губи всякакъв интерес към външния свят и се съсредоточава изключително върху собственото си икономическо оцеляване, не обръща внимание на новите международни развития, на които в последна сметка става жертва през 1797 г. За това в не малка степен допринася и

---

<sup>4</sup>Вж. **Pedani**, Maria Pia (ed.) *Andrea Memmo (1782)*. In: *Relazioni di ambasciatori veneti al Senato. vol. XIV, Costantinopoli. relazioni inedite (1512-1789)*. Torino, 1996, pp. 975—1026.

<sup>5</sup> Срв. **Alberti**, A.M. *Venezia e la Russia alla fine del sec. XVIII. (1770-1785)*. In: *Archivio Veneto, serie V, n. 21, 22 (1932)*, pp. 288—345 (capitolo V-X), p. 355.

липсата на солидарност на отделните венециански провинции със съдбата на Републиката, което е красноречива оценка за политиката на Синьорията през предходните десетилетия. С договора от Кампо Формио, сключен между Франция и Хабсбургската монархия, венецианските владения в Далмация и Истрия, както и самата Венеция, преминават в австрийско притежание.

Доколко това прекъсване на венецианската държавност е могло да бъде избегнато, ако е съществувал ефективен венецианско-руски съюз, ще остане въпрос без категоричен исторически отговор.

## 2. Актуалност на темата и историографски обзор.

Темата за Далмация като елемент на венецианско-руските отношения през XVIII в. не е била дефинирана до този момент като отделен историографски проблем. Това се дължи на скромното значение на Венеция и на самата Далмация за историческите процеси в Европа през XVIII век, но и на специфичната политическа съдба на Далмация през XIX и XX век, което намира израз и в историографската традиция.<sup>6</sup>

От гледна точка на историографията, въпросът за Далмация като елемент на венецианско-руските отношения през XVIII в. се намира на пресечната точка на две сравнително добре обособени и проучени полета на изследване – това за венецианско-руските отношения през XVIII век и за Венецианска Далмация през XVIII век.

Проблемът за отношенията между Венеция и Русия има относително скромно присъствие в иначе богатата историография, посветена на европейската дипломация през XVIII в. Ограничено, с малки

---

<sup>6</sup> Еджидио Иветич отбелязва, че до края на XX в. темата за венецианските морски владения и в това число за Далмация от XVIII век остава приоритет на югославската и гръцката историографии, които, доминирани от национално чувство, често страдат от наличието на анахронизъм. В същото време следвоенната външнополитическа действителност обуславя друг сериозен проблем, а именно липсата на диалог между югославските и италианските специалисти на тема Далмация. - Ivetic, Egidio. *L'Adriatico nella venezianistica di Roberto Cessi*, In: *Mediterranea. Ricerche storiche*, n. 28 (2013), p. 231.



изключения,<sup>7</sup> в рамките съответно на италианската и руската историографии, изследването на руско-венецианските отношения през споменатото столетие е неравномерно представено в изследванията, като има сякаш два традиционни акцента, а именно епохата на Петър I и последната четвърт на XVIII в. В този смисъл венецианско-руските отношения в периода от края на 20-те до началото на 70-те години са на практика не добре проучени.

Обективна причина за това вероятно е липсата на официални двустранни дипломатически отношения между Венеция и Русия де факто до 1783 г. От друга страна, самите руско-венецианските отношения в края на епохата на Новото време далеч не са от ключово значение за международната дипломация в Европа и имат по-скоро маргинална стойност.

Базисно за настоящата дисертация е изследването на Анна Мария Алберти от началото на 30-те години на XX век „*Venezia e la Russia alla fine del sec. XVIII. (1770-1785)*“, което на практика е и единственото значимо монографично изследване на тема венецианско-руски отношения през XVIII век. Отделни аспекти от общуването между двете страни предимно от втората половина на XVIII век са разгледани от автори като Роберто Чеси, Киара Скатолин, Федерико Сенека. Един от важните акценти при разглеждането на венецианско-руските отношения през XVIII век е свързан с издигнатите от страна на Русия в началото на века претенции за активна роля в съдбата на балканските православни християни. Това по същество превръща Далмация и цяла Източна Адриатика, считана за изконно венецианска сфера на влияние, в зона на възможни противоречия в двустранните отношения – обстоятелство, което автори като Филип Лонгуърт и Алексей Ястребов изтъкват.

---

<sup>7</sup> Сред важните изследвания върху проблема, които не са руски или италиански, е статията на британския историк Филип Лонгуърт „*Russian Venetian Relations in the Reign of Tsar Aleksey Mikhailovich*“, където е разгледано и управлението на Петър I.

Що се отнася до Далмация през XVIII в., като част от венецианските морски владения, тя традиционно се счита за предмет на венецианистиката, където като тема е неизменно свързана с проблема за кризата и упадъка в Републиката на Сан Марко. Неслучайно в класическите изследвания за венецианския осемнадесети век въпросът за Далмация неизменно се разглежда като функция на вътрешнополитическите процеси и явления в самата Венеция – устойчив подход, застъпен и в съвременните изследвания. Друга ясно изразена линия в историографията, посветена на Далмация от XVIII век, е свързана с религиозното противопоставяне. Проблемът за венецианското управление над православна Далмация и отношението на властта към борбите за църковна самостоятелност на православните е подробно разгледан от автори като Марко Ячов и Миле Богович, чиито изследвания имат централно място в настоящия дисертационен труд. Широко застъпено в настоящия труд е и изследването на Филипо Мария Паладини от 2002 г. „*Un caos che spaventa. Poteri, territori e religioni di frontiera della Dalmazia della tarda eta veneta*“, посветено на опитите на венецианската власт в Далмация да консолидира своите нови и най-нови владения, при което подробно са разгледани различни аспекти от живота на местното православно население и от общуването между център и периферия. Друг важен източник, този път документален, е изданието с подбрани свидетелства за религиозната политика на Венеция в Далмация на Никодим Милаш от 1899 г. Ценен за настоящото изследване е и сборникът на А.П. Бажова от 1984 г. с извори за политическите и културни отношения между Русия и южните славяни през XVIII век, включващ важни свидетелства за връзката между далматинските православни и Петербург, като самите документи са допълнени от ценните уточнения и заключения на авторката.

### 3. Цели, акценти и методология на изследването

Основната цел на настоящия труд е да изясни какво е мястото на православна Далмация в отношенията между Венеция и Русия през XVIII век. Поради характера на самите венецианско-руски отношения от този

период и поради географското положение и демографските специфики на самата провинция, влиянието на Далмация върху венецианско-руските отношения е много по-често косвено, отколкото пряко. По тази причина разглеждането на всички значими фактори, действащи в Далмация – етно-религиозна диференциация, социално и конфесионално напрежение, политическите процеси в самата Република, граничното положение на Венецианска Далмация и контактите с населението отвъд границата – представлява важен способ за установяване на предпоставките за едно или друго значимо явление в провинцията.

Изследователският подход, който е приложен в дисертацията, най-общо е следният. Важни акценти от миналото на Далмация през XVIII век, като проблемите на провинциалната власт в администрирането на новите и най-новите територии и опитите за религиозна еманципация на православно далматинско население, са разгледани паралелно със свидетелствата за официалните отношения между Русия и Венеция. Тези официални връзки на свой ред са отразени в дипломатическите актове и докладите на венецианските представители във Виена, но в изследването са допълнени с данни от малко по-друг характер – например, със свидетелства от докладите на провинциалните управители и от известията на венецианските тайни служби, разположени в провинцията. По този начин се поставя нов, до известна степен нетрадиционен фокус при проучването на историческите процеси в Далмация през XVIII в. Същевременно така се хвърля допълнителна светлина върху някои неизвестни до този момент обстоятелства около венецианско-руските отношения през XVIII в.

Централно място в дисертацията заемат събитията от края на 50-те и началото на 60-те години на XVIII в., които за кратко поставят православна Далмация в центъра на руско-венецианските отношения. Макар и основните факти около тези събития да са добре познати на изследователите, те са интерпретирани единствено според значението им за религиозното статукво в Далмация и липсват каквито и да било оценки за значението им за венецианско-руските отношения. От друга

стана, анализите на специалистите по венецианско-руски отношения традиционно обхващат последните три десетилетия на XVIII век и доколкото събития от 50-те и началото на 60-те години са разглеждани, то това е във връзка с преговорите за сключването на търговски договор между двете страни, като религиозният въпрос в Далмация остава незасегнат.

Анализът в настоящата работа на различни официални документи, сред които се откроява кореспонденцията между провинциалната и централната власт, различни свидетелства за отношенията между православните далматинци и католическото духовенство, дипломатическата кореспонденция между представителите на Русия и Венеция, позволява по-нюансираното осмисляне на някои конкретни моменти от венецианско-руските отношения. Един пример в тази връзка са венецианско-руските преговори през 1762 г., където въпросът за религиозните права на православните в Далмация и проблемът за търговско споразумение между Венеция и Русия се преплитат и взаимно обуславят по много интригуващ начин.

Изследователският фокус в настоящата работа пада и върху отражението на събитията от 1768-1774 г. върху венецианската Двойна провинция. Анализът на информацията от някои донесения на венецианските тайни служби разкрива един доста притеснителен за Венеция аспект от руската дейност на венецианска територия, който допринася за известно задълбочаване на недоверието на Републиката към Русия и нейната политика в района на Адриатика.

Последният по-значим акцент в настоящото изследване е поставен върху събитията около установяването на официални двустранни отношения между Венеция и Русия в началото на 80-те години на XVIII в. Въз основа на три важни доклада от февруари 1782 г. на байлото в Константинопол Андреа Мемо е формулирана тезата, че решението на Венеция от същата година да пристъпи най-после към официализиране на двустранните отношения с Русия, всъщност е тясно свързано с

разкритията за съществуваща договорка между Петербург и Виена за окончателното премахване на османската власт в Европа. Тази идея, която намира своя израз в известния „Гръцки проект“ на Екатерина II (1762-1796), подкрепен и от австрийския владетел Йосиф II (1780-1790), включва и прекрояване на границите във венецианска Далмация, което е и същинската причина за Републиката да предприеме действия в защита на своите интереси, засилвайки връзките си с Русия.

## II. Съдържание на дисертационния труд

Настоящата дисертация е съставена от увод, три части и заключение с обем 200 машинописни страници по БДС.<sup>8</sup> В края на дисертационния ръкопис е приложен списък с използваните източници (извори, документални сборници, научни изследвания).

### 1. Част първа

Първата част - *Венеция и Русия през първата половина на XVIII в. – политическо наследство и нови хоризонти* – има обзореен и въвеждащ характер и е разделена на три подчасти.

*Идейно-политическо развитие на Венеция през XVIII в. и мястото на Далмация* акцентира върху последствията от Пожаревацкия мир, външната и вътрешната политика на Венеция до средата на века. В този параграф са представени основни положения и факти от политическото битие на Републиката, свързани с превръщането ѝ във второстепенен фактор на международната сцена, както и с вътрешнополитическата криза и опитите на властта да я преодолее, което води и до преосмисляне на ролята и мястото на Далмация за Венеция. От друга страна, поместената в тази подчаст информация, свързана със специфичните особености на венецианската политическа действителност, включително устойчивите идейни нагласи и произхождащите от тях ограничения в политическата практика, са

---

<sup>8</sup> Около 1800 знака на страница с пробелите.

важни с оглед по-лесното възприемане на мотивите и подбудите на Венеция в една или друга ситуация през XVIII век.

*Пътят към политическа хегемония на Русия в Европа през първата половина на XVIII век.* е с фокус върху Петровото (гео)политическо наследство и руската политика в Европа при наследниците на Петър I. Идеята, заложена в този параграф, е да се представят основните моменти от превръщането на Русия във водеща политическа сила в Европа, както и водещите насоки и фактори в руската външна политика, което да послужи като ориентир при определяне на значението на Венеция за Русия и характера на взаимоотношенията между двете страни. В този смисъл от ключово значение е приемствеността във външнополитическите цели на Русия, с която може да се обясни постепенното утвърждаване на идеята за покровителство над православно балканско население като водещ елемент в политическата програма на Санкт Петербург. Това довежда и до превръщането на Източна Адриатика в основен елемент от венецианско-руското съперничество, вече съществуващо по отношение на Балканите и намиращото се там християнско население.

*Във Венецианско-руски отношения през първата половина на XVIII в.* са проследени първите по-значими контакти между Венеция и Русия в началото на века, белязани от изпращането на първите руски представители в Републиката в навечерието на руско-османската война от 1711 г. Наред с търговията, която е сред водещите мотиви в двустранните отношения в този по-ранен етап от тяхното развитие, е открит един специфичен фактор – ролята на някои представители на православно население в Източна Адриатика в поддържането на венецианско-руските търговски и политически връзки през периода. Основният фокус в този последен параграф от част първа на дисертацията е въпросът за руските претенции за покровителство над православно население като фактор във венецианско-руските отношения. Освен конкретните инициативи на Петербург по привличане на православно население от региона на Източна Адриатика за руските цели, в тази част

от дисертацията се разглежда и въпросът за ролята на Черна гора като фактор във венецианско-руските отношения. Основен момент се явява засилващото се руско влияние в планинската страна, откъдето то се разпространява и в съседните венециански далматински и албански територии.

## 2. Част втора

Част втора от дисертацията е озаглавена *Православна Далмация като фактор във венецианско-руските отношения от Сремски Карловци до началото на 60-те години на XVIII век.* и е разделена на две подчасти: Проблеми на венецианската власт в Далмация през XVIII в. и Далмация в полезрението на Русия.

*Проблеми на венецианската власт в Далмация през XVIII в.* разглежда особеностите около окончателното формиране на Двойната провинция, нейните граници, население и организация, както и въпроса за предизвикателствата пред просветената имперска власт в администрирането на новите и най-новите територии. Тук са разгледани по-важните моменти от установяването на венецианската власт във вътрешността на Далмация и опитите за създаване на отбранителна система по границата и интегрирането на местното морлашко население в нея, което определя облика на провинцията и значението ѝ за Венеция през последния период от историята на Републиката. Акцентът пада върху неспособността на венецианската власт в Далмация да идентифицира точно истинските причини за едно или друго негативно явление. Неадекватните мерки, предприемани спрямо населението, обричат на неуспех усилията на венецианците да легитимират по-сериозно властта си в провинцията и това от своя страна създава условия за засилване на центробежните сили сред православно население на фона на задълбочаващото се влияние на външнополитическия и религиозния фактор в Далмация.

В *Далмация в полезрението на Русия* е разгледан въпросът за венецианската политика по отношение на православието в Далмация и

каква е връзката с отношенията между Венеция и Русия. Като основен проблем е изтъкнат този за църковната юрисдикция в провинцията, а централно място в параграфа заемат борбите на православно-далматинско население за църковна независимост и противопоставянето между католическите и православните свещеници в Далмация, при което ключова роля като арбитър има венецианската държава в лицето на генерал-губернатора. На този фон е изтъкнато влиянието на Русия като фактор, който се оказва с първостепенно значение при решаването на религиозния въпрос в провинцията.

### 3. Част трета

Третата и последна част на дисертацията е озаглавена *Венецианско-руските отношения и Далмация в периода на управление на Екатерина II* и е разделена на две подчасти.

*Венецианско-руски отношения по време на руско-османската война от 1768 -1774 г.* разглежда последователно опита за венецианско-руско търговско обвързване в годините, предшестващи началото на войната, епизода с появата на Стефан Мали и събитията в Черна гора от втората половина на 60-те години, които представляват един необичаен епизод от руско-венецианските дипломатически отношения и накрая ролята на Пано Маруци и на Средиземноморската кампания на Алексей Орлов за отношенията между Венеция и Петербург. Важно място в този параграф от дисертацията заема дипломатическата кореспонденция между венецианския и руския представител във Виена и опитите на Петербург в навечерието на войната да привлече Венеция като съюзник. След избухването на конфликта целта не е изоставена от страна на Русия, дори напротив, а за постигането ѝ в Републиката е изпратен Пано Маруци, който се оказва твърде неподходящ избор. Вместо да сближи двете страни, Маруци задълбочава недоверието на венецианската власт към Русия, за което допринасят и други руски инициативи и преди всичко дебаркирането на руския флот на венецианските Йонийски острови и мисията на руския капитан Долгоруки до Цетине. В този смисъл годините на войната се оказват решаващи за съдбата на



венецианско-руските отношения. Разигралите се в този период събития и постоянните опити на Русия да привлече венецианските поданици от венецианската Двойна провинция само затвърждават сред венецианците впечатлението, че като политически фактор Русия би могла да има отрицателно влияние върху венецианските далматински владения и върху отношенията с Портата.

Във Венеция, Русия и съдбата на Венецианска Далмация в последната четвърт на XVIII век първо са разгледани някои философски и идейни концепции, свързани с идеята за възраждането на морската империя на Венеция с ориентир към Далмация, а после са представени и руско-венецианските отношения от последната четвърт на века. Особено място се отделя на ролята, която Венеция и в частност Далмация заемат в политиката на Русия на Балканите и в Източното Средиземноморие. Съществено внимание в този последен параграф от дисертацията е отделено на издигането на Русия като безспорен хегемон в Европа след договора от Кючук Кайнарджа и опитите на Венеция да се противопостави на засилващия се дипломатически натиск от страна на Петербург, целящ привличането на Венеция към политически съюз. В този смисъл решаваща се оказва 1782 г., когато Републиката внезапно променя позицията си и решава да изпрати свой представител в руската столица, с което и да официализира дипломатическите отношения с Русия. Във връзка с този много важен епизод от двустранните отношения ключово значение има постигнатото тайно споразумение между владетелите на Русия и Хабсбургската монархия за обща война срещу Османската империя, за което, оказва се, знае и венецианският представител в Константинопол. Именно неговите предупреждения и анализи са в основата на това Венеция в последна сметка да се съгласи на отдавна исканата от страна на Петербург размяна на дипломатически представители, което само по себе си без съмнение означава и съществено сближаване между двете страни. Това развитие оказва своето влияние върху съдбата на Венеция и в следващите години Русия продължава да има значение на важен фактор за Републиката.

### III. Приноси на дисертационния труд

Анализът в настоящата работа на различни официални документи, сред които се откроява кореспонденцията между провинциалната и централната власт, различни свидетелства за отношенията между православните далматинци и католическото духовенство, дипломатическата кореспонденция между представителите на Русия и Венеция, както и докладите на венецианските тайни служби, разположени в провинцията, позволява да се направят някои по същество оригинални предположения и заключения. Така по отношение на събитията от началото на 60-те години на XVIII век, когато Далмация посредством своето православно население за кратко се превръща в център на венецианско-руските отношения, могат да бъдат посочени поне две неизтъквани досега обстоятелства.

Първото е свързано с изхода от религиозния конфликт в Далмация, продължил шест десетилетия, който в крайна сметка се решава от фактори, външни за самата провинция. Към това сочи както неуспехът на провинциалната власт да наложи своята воля – факт, който по една или друга причина е бил пренебрегван досега в изследванията върху проблема, така и засвидетелстваната връзка между решенията на венецианската власт от началото на 60-те години по отношение на религиозните свободи на православните далматинци и осъществената руска дипломатическа намеса от същия период.

Второто обстоятелство е обвързано с първото и се отнася до наличието в този период на преговори между Венеция и Русия за търговски договор. Определени податки в документите сочат, че въпросът за религиозните права на православните в Далмация и този за търговско споразумение между Венеция и Русия от същия период се преплитат и взаимно обуславят, което има съществено значение при решаването на религиозния въпрос в Далмация. Всъщност може да се заключи, че зад решението на Серенисимата да се съобрази с руските искания, отнасящи се до православно население в Далмация, което води в

последна сметка до трайно подобряване на неговото положение, се крие желанието ѝ да сключи търговски договор с Русия.

Другото по-важно заключение на база на изследваните източници е свързано с решението на Венеция от месец май 1782 г. да пристъпи към официализиране на дипломатическите отношения с Русия. Според наличните податки то идва в резултат от сведенията от февруари 1782 г. на венецианския байло в османската столица Андреа Мемо. за наличието на външнополитически проект, според който при бъдеща война на обединените руско-хабсбургски сили срещу Османската империя, част от териториите на Венецианска Далмация се очаква да бъдат отнети от Републиката и присъединени към една бъдеща Гръцка империя на Балканите. При това положение присъединяването на Венеция към новата християнска антиосманска коалиция би дало възможност на Венеция не само да запази непокътнати своите владения в Далмация, но и да присъедини нови територии в същия регион. Вероятно именно във връзка с тази външнополитическа перспектива венецианското правителство взема решение, след повече от две десетилетия отлагане, да установи официални дипломатически отношения с Русия.

Интересно е, че основните обстоятелства около тези събития и преди всичко разкритията на венецианския байло са отдавна известни на историците, но въпреки това досега не са били интерпретирани според значението им за руско-венецианските отношения. Причината вероятно се крие в относително скромното значение на Венеция като политически фактор в този период, поради което и самата тема за венецианско-руските отношения от втората половина на XVIII век не се радва на особена популярност в историографията. От друга страна въпросът за „Гръцкия проект“, който е пряко свързан с разгледания епизод от венецианско-руските отношения, на практика не представлява интерес за малцината италиански автори, разглеждали руско-венецианските отношения през посочения период. В този смисъл направеното в настоящата дисертация предположение за връзка между установяването на официални отношения между Венеция и Русия и факта, че Венеция е

наясно със съдържанието на „Гръцкия проект“, би могло да способства за преосмисляне на събитията, свързани с този епизод от историята преди всичко на Венеция и в известна степен да изясни някои противоречиви към този момент обстоятелства около поведението на Републиката от този период и значението им за политическата ѝ съдба.

### Използвана литература

**Alberti**, A.M. *Venezia e la Russia alla fine del sec. XVIII. (1770-1785)*. In: *Archivio Veneto*, serie V, X (1931), pp. 222-283 (capitolo I-V); serie V, n. 21, 22 (1932), pp. 288—345 (capitolo V-X).

**Fürst-Bjelis**, Borna. Cartographic perceptions of the Triplex confinium and state power interest at the beginning of the 18<sup>th</sup> century. - In: Roksandić, Drago, Štefanac, Nataša (ed.) *Constructing border societies on the Triplex confinium* (online). Budapest, 2000.

**Ivetic**, Egidio. L'Adriatico nella venezianistica di Roberto Cessi, In: *Mediterranea. Ricerche storiche*, n. 28 (2013).

**Mayhew**, Tea. *Dalmatia between Ottoman and Venetian rule. Contado di Zara 1645-1718*. Roma, 2008.

**Pedani**, Maria Pia (ed.) Andrea Memmo (1782). In: *Relazioni di ambasciatori veneti al Senato. vol. XIV, Costantinopoli. relazioni inedite (1512-1789)*. Torino, 1996.

**Scattolin**, Chiara. Venezia e Russia alla fine del Settecento: i 'nobili' alla corte di Pietroburgo (1782-1797). In: *Archivio Veneto*, s. V, 172 (1991).